

PŘEDKOLONIÁLNÍ A KOLONIÁLNÍ DĚJINY AFRIKY (15.-19.STOLETÍ)

Kořeny dějin afrického kontinentu (zejména v severní Africe, Egypt, Súdán) je nutno hledat v hlubokém starověku. V subtropické Africe existují informace o existenci vyspělých afrických feudálních království z období evropského středověku. Přelom 15. a 16. století je z pohledu afrického kontinentu velmi významný, protože na základě vnějších okolností, na jedné straně expanze západoevropských národů (nejdříve Portugalců a Španělů, později Nizozemců, Britů, Francouzů a nakonec Belgičanů, Němců a Italů), na straně druhé rozšíření turecké hegemonie ve Středomoří, došlo k postupnému přerušení historického vývoje afrických národů a jejich následující postupné kolonizaci a podmanění ze strany technologicky lépe vyzbrojených Evropanů.

Expanze Portugalců byla odstartována na počátku 15. století a nesouvisela ani tak se snahou zotročit africké národy, jako spíše s hledáním tzv. východní cesty do Indie. Do čela cest portugalských zámořských objevů se postavil princ Jindřich, zvaný Mořeplavec (1394-1460), který organizoval a řídil většinu portugalských výprav kolem západního pobřeží Afriky směrem na jih k mysu Dobré naděje. Kolem poloviny 15. století portugalské lodě pronikly do oblasti Sierry Leone, v roce 1475 poprvé překročily rovník a v roce 1488 Bartolomeu Diaz obeplul mys Dobré naděje. Teprve roku 1498 Vasco de Gama dospěl na východoafrické pobřeží a objevil cestu do Indie. Jedním z hlavních zdrojů obchodních zisků se však nestaly ani tak zemědělské produkty jako afričtí otroci, kteří byli loveni v blízkosti afrických břehů.

V roce 1580 dochází k dynastickému spojení Portugalska se Španělskem, díky čemuž se Španělsko na krátkou dobu stává hlavní světovou námořní velmocí. V 17. století do popředí koloniálních výbojů pronikají Nizozemci, kteří se díky průmyslové revoluci stávají po celé 17. a část 18. století světovou námořní velmocí. Nizozemci postupují ve stopách Portugalců podél západního pobřeží Afriky, na pobřeží budují potřebné vojenské základny, kde usazují své kolonisty. Jejich hlavním úkolem je zabezpečit pro nizozemské lodi čerstvé potraviny a vodu při jejich další plavbě do Indie. Nizozemci v roce 1642 dobývají portugalskou tvrz Elminu na Zlatém pobřeží, okupují část pobřeží v oblasti dnešního Konga a Angoly. Ve 40. letech 17. století zakládají v Angole město Luandu a na jihu Afriky Kapské město. Za Nizozemci následují v koloniálních výbojích Britové a Francouzi. S výjimkou francouzského pronikání do vnitrozemí v Senegalu a Portugalců v Mosambiku, kde si Portugalci podrobili významné africké království Monomotapa, se Evropané spokojují s okupací nevelkých pásů pobřeží, na kterých budují opěrné vojenské a obchodní body.

Jak již bylo řečeno, nejdůležitějším obchodním artiklem prakticky až do poloviny 19. století byli černí otroci, kteří vynášeli obchodníkům neuvěřitelné zisky. Některé odhady uvádějí, že po dobu obchodu s otroky bylo do Ameriky a Evropy odvečeno mezi 10 – 20 miliony lidí. Velké množství Afričanů však nepřežilo strastiplnou cestu přes Atlantický oceán. Někteří odborníci odhadují, že přibližně kolem 20 % otroků zemřelo během námořní přepravy. Řada historiků však poukazuje na skutečnost, že tyto čísla neobsahují další ztráty na životech Afričanů během jejich odchyty v africkém vnitrozemí a náročném přesunu na pobřeží. Některé odhady ztrát Afričanů za 16-19. století se dokonce pohybují kolem 150 miliónů. Přitom je nutno si uvědomit, že Evropané vybírali z domorodého obyvatelstva nejsilnější a nejschopnější jedince obojího pohlaví, čímž oslabili nejen místní populaci (snížili porodnost), ale z rozvoje hospodářství vyrvali hlavní pracovní sílu.

Před evropskou kolonizací existovaly na africkém kontinentu desítky silných domorodých království. V oblasti dnešní Ghany a Beninu (dřívější Dahome) se rozkládala velká království Ashanti a Dahome, další staré civilizace existovaly v Kongu, Angole, Jižní Africe, Mosambiku a v dalších afrických zemích. Africká kultura v západní Africe, zejména v Dahomé a Nigérii, představuje vyspělé ranně feudální státy, mocensky i politicky velmi dobře organizované. V střední a jihozápadní Africe naráží Portugalci na mohutné africké říše v Kongu a Angole. Panovník velmi vyspělé konžské říše nesl čestný titul manikonga a představoval v daném regionu hlavní mocenskou sílu, kterou Portugalci zpočátku uznávali jako sobě rovnou. Až téměř po 100 letech se Portugalcům podařilo podrobit si konžské království a z manikonga udělat portugalského vazala. O něco jižněji položené Angole se nacházely další dva významné africké státy Ngola a Matamba, se kterými Portugalci vedlo téměř stoletou válku, než se je podařilo podrobit portugalské koruně. Velmi slavnou africkou osobou tohoto boje se stala vládkyně Matamby Ana Žinga Mbandi Ngola, která žila v 17. století a která se stala symbolem boje s portugalskými vetřelci.

V 16. století Portugalci pronikli na východní pobřeží Afriky, na území dnešního Mosambiku, kde narazili na další mocný africký stát Monomotapa. Zpočátku se Portugalci uchytili jen na pobřeží, kde založili několik významných přístavů (např. Mombasa), odkud podnikali výpady do vnitrozemí. Království Monomotapa se nacházelo v meziříčí Zambezi a Limpopo a patřilo k nejrozvinutějším africkým feudálním říším v subsaharské Africe. Moc panovníků Monomotapy byla oslabována neustálými nástupnickými konflikty a boji se sousedními kmeny, čehož Portugalci využili k postupnému ovládnutí této říše. Ve vnitrozemí se postupně usazovali portugalská usídlení (tzv. prazos), kteří si díky vojenské převaze postupně podmaňovali místní africké obyvatelstvo. Na počátku 17. století se Monomotapa nacházela již v naprostém rozkladu a říše postupně zanikla v 18. století.

Zajímavým vývojem prošla jižní část Afriky. Portugalci zpočátku necítili potřebu v oblasti jižní Afriky budovat opěrné body, čehož využili Nizozemci, kteří si zde vytvořili základnu pro další pronikání do Indie. Početná skupina Holanďanů v Kapském městě položila základy pozdější rozsáhlé imigrace do této oblasti, kam směřovali nejen uprchlíci před náboženskou nesnášenlivostí (např. francouzští hugenoté), ale důležitou roli pro rozsáhlé osídlení sehrálo v této oblasti i objevení zlata a diamantů. Na jihu Afriky se postupně vytváří dvě uzavřené společnosti, na jedné straně tzv. Búrové, kteří pronikají hlouběji do vnitrozemí a žijí v pohraničí Kapské kolonie, a na straně druhé bohatí obchodníci a plantážníci, obvykle anglického původu, kteří sem začínají pronikat na konci 18. století. Britové okupují holandskou jižní Afriku v období napoleonských válek kolem roku 1795. V roce 1806 byla v Kapské kolonii zavedena koloniální správa, ale oficiálně se Kapsko stává britskou kolonií až na základě výsledků vídeňského kongresu z roku 1815.

Prakticky celé 19. století je poznamenáno snahou Evropanů prozkoumat africké vnitrozemí a připravit tak půdu pro další kolonizaci. Největší zásluhy při poznání střední a jižní Afriky má zejména anglický cestovatel David Livingstone, který v 30. letech 19. století podnikl několik významných cest do afrického vnitrozemí. K dalším významným cestovatelům patřili Cameron, který prošel Afriku od Zanzibaru přes Tanganiku až do Konga, či Stanley, který putoval proti toku řeky Konga.

Prakticky až do konce 18. století neexistovaly mezi světovými velmocemi spory o africké kolonie. Teprve v průběhu evropských napoleonských válek Velká Británie okupovala všechny francouzské, nizozemské a španělské pevnosti a faktorie v Africe. První mezinárodní konferencí, která řešila otázku dělení Afriky, byl Vídeňský kongres v roce 1815, který rozhodl o vrácení všech původních kolonií předchozím vlastníkům s výjimkou francouzského Mauritie a nizozemské Kapské kolonie, které připadly Britům.

Nicméně na počátku 19. století koloniální zájmy na africkém kontinentě byly naprosto nepatrné. Portugalci ovládali malé ostrovy poblíž afrického kontinentu (Madeiru, Ostrovy zeleného mysu, Ostrov svatého Tomáše a Princův ostrov) a nevelké pásy pobřeží v Guineji, Angole a Mosambiku. Španělsko kontrolovalo důležité severoafrické středozezemní přístavy Ceuta a Mellila, Nizozemí a Dánsko si držely několik pevností na Zlatém pobřeží. Francie ovládala Senegal a ostrov Réunion a vznášela požadavky na Madagaskar. Velká Británie se usadila v Kapské kolonii, usadila se na území v blízkosti ústí Gambie a na Zlatém pobřeží. Turecko ovládalo podstatnou část severní Afriky (Egypt, Tripolsko, Tunisko a Alžírsko).

Prakticky až do konce 70. let 19. století se koloniální říše evropských velmocí nijak nerozrůstala, pouze v některých oblastech postoupila hlouběji do vnitrozemí. Zájem o Afriku se začíná stupňovat až od 80. let 19. století, kdy Evropu postihla hospodářská krize a evropské země začaly hledat nová odbytiště pro své výrobky. Další z faktorů urychlení koloniálních výbojů souvisel se snahou Německa, Itálie a Belgie prosadit se v africké koloniální politice. V průběhu let 1880-1900 dochází prakticky k úplné kolonizaci celého afrického kontinentu.

Zejména vstup Německa do africké koloniální politiky byl velmi rychlý a agresivní. V letech 1883-1885 Německo získalo kolonie ve čtyřech od sebe dosti vzdálených částech: v jihozápadní Africe, Togu, Kamerunu a východní Africe (Tanzánie, Rwanda, Burundi). Německo po vzoru Velké Británie nechalo iniciativu na německých soukromých společnostech (německá Východníindická společnost), nicméně ve chvíli, kdy na okupovaných územích vypukla první protibělošská povstání, převzalo německé císařství jednotlivá území pod svou přímou správou.

Další evropskou zemí, která vstupuje do Afriky v 80. letech 19. století, je Belgie. Její panovník Leopold II. se představuje jako velmi zdatný diplomat a Belgie dostává pod svou správu Svobodný konžský stát. Spory mezi velmocemi, zejména Británií, Francií, Portugalskem a Německem, vedly v roce 1885 ke svolání mezinárodní konference 15 států v Berlíně, která rozhodla o rozdělení sfér zájmů jednotlivých evropských koloniálních velmocí na africkém kontinentu.

Francie zahájila v roce 1879 kolonizaci západní Afriky, když její expediční armády vyrazily ze Senegalu k hornímu toku Nigeru. Současně Francouzi začali upevňovat své pozice v Guineji, Pobřeží slonoviny a v Dahome. Francie se při svém pronikání dostala do konfliktu s Velkou Británií v západní Africe a v rohu Afriky (snaha ovládnout Etiopii), v oblasti Francouzského Konga se střetla s Belgií a zabráním Tuniska vyvolala spor s Itálií. Za možnost ovládnout Madagaskar Francie uvolnila Britům Zanzibar a oblast mezi Nigerem a Čadským jezerem.

V roce 1890 se francouzské podnikatelské kruhy rozhodly vytvořit mohutný francouzský pás, který měl spojit severní Afriku a západní a východní Afriku. Úspěšná realizace tohoto pokusu by významně ohrozila mocenské zájmy Velké Británie, která se naopak pokoušela o propojení sever – jih, od Egypta ke Kapské kolonii. K vyostření konfliktu došlo v roce 1898, kdy francouzské jednotky kapitána Marchanda dorazily do oblasti horního Nilu, odkud měl přes Etiopii navázat spojení se Somálskem. Nedaleko Fašody však francouzské jednotky narazily na britskou armádu a tzv. fašodský konflikt po několika měsících hrozil v přeměnu v anglo-francouzskou válku. Urovnání fašodského konfliktu, kdy se Francie vzdala svých plánů na propojení západní a východní Afriky, znamená uklidnění celé situace a faktické ukončení kolonizace afrického kontinentu.

Velká Británie postupovala velmi rychle z Kapské kolonie směrem na sever, nejdříve vyhlásila protektorát Bečuland (dnešní Botswana), čímž zabránila spojení německé jihozápadní Afriky s búrskými republikami, posléze ovládla Svazijsko a dnešní Lesotho. Během několika búrských válek zlikvidovala v roce

1902 obě dvě nezávislé búrské republiky (Transval a Oranžský stát). Hlavním představitelem britského plánu Kapské město – Káhira byl Cecil Rhodes. Británie se tento plán podařilo realizovat až po 1. světové válce, kdy na Německu získaly Německou východní Afriku (Tanzánie).

Portugalsko se pevně usadilo v západní Africe v Portugalské Guineji a poblíže ležících Ostrovech zeleného mysu, v jižní Africe ovládlo Angolu a ve východní Africe Mosambik. Portugalcům se ve svých koloniích podařilo zcela pokořit odpor afrického obyvatelstva až ve 20. letech 20. století. Podobné problémy měli i Italové, kteří se snažili prosadit v rohu Afriky (Eritrea) a v Tunisku. Italové ovládli část území Somálska, ale v 80. a 90. letech 19. století byli dvakrát poraženi, když se snažili okupovat nezávislou Etiopii. Nakonec se na úkor Turecka v roce 1911 usadili v Tripolsku.

MODERNÍ DĚJINY AFRIKY (20. STOLETÍ)

Minulé 20. století představuje z pohledu dějin Afriky velmi složité období, které bychom mohli rozdělit do následujících etap:

1. Období úplného podrobení afrického obyvatelstva (1900-1918)
2. Období formování národního uvědomění a vytváření zárodků národněosvobozenického boje (1919-1945)
3. Období národně osvobozenického boje (1945-1960)
4. Období formování afrických nezávislých států a dokončení dekolonizace (1960-1990)
5. Období demokratizace africké společnosti (od roku 1990 do současnosti)

1. Období úplného podrobení afrického obyvatelstva (1900-1918)

Toto období je charakteristické upevňováním politické a hospodářské moci koloniálních velmocí v Africe. Na počátku 20. století byla zhruba dokončena kolonizace afrického kontinentu, která souvisela s britským dobytím Sudánu, anglo-francouzským rozdělením západní a střední Afriky a britským vítězstvím v anglo-búrských válkách. Afriku si rozdělila Velká Británie, Francie, Portugalsko, Španělsko, Belgie, přičemž dvě velké evropské země Německo a Itálie byly se svým podílem na dělení Afriky neuspokojeny a požadovaly revizi. K prvnímu otevřenému konfliktu mezi Německem a Francií došlo v Maroku již v roce 1905 a 1911, nicméně Francie podporovaná Velkou Británií vyhlásila nad marockým územím protektorát. Jako kompenzaci Francie přepustila Německu území sousedící s Kamerunem. Těsně před vypuknutím 1. světové války Itálie vyhlásila válku Turecku a okupovala Tripolsko (dnešní Libye).

Velmocenské konflikty související s touhou Německa a Itálie o nové přerozdělení (nejen) afrických kolonií se staly i jednou z hlavních příčin 1. světové války. Vojenské operace se na africkém kontinentu vedly jen v tzv. Německé východní Africe, ostatní německé kolonie padly do rukou spojenců během prvních dvou let války (dnešní Namibie, německé Togo a Kamerun).

V afrických zemích v tomto období doznívají poslední záchvěvy boje proti evropské okupaci a dokončuje se zavádění koloniální vlády. Pokud docházelo k místním nepokojům, pak se většinou jednalo o neorganizované výbuchy nespokojenosti s rozhodnutími koloniální správy, zejména proti zabírání půdy, daním, během 1. světové války pak proti násilným vojenským odvodům. Kolonizátoři velmi často využívali k potlačení těchto nekoordinovaných povstání černošské oddíly, když využívali velmi četných starých a dlouhodobých mezikmenových nespárů a nepřátelství.

Africké protesty často nabývaly i náboženského charakteru, když vznikaly různé nezávislé církevní organizace (tzv. etiopismus, etiopické církve), které často vyzývaly své členy k odporu proti kolonizátorům, k neplacení daní atd. Řada kazatelů těchto náboženských sekt se odvolávala k africkému nacionalismu a vystupovala proti kmenové roztržičnosti (tribalismu). V několika málo nejvíce pokročilých zemích můžeme sledovat zárodky formování afrického národního uvědomování, zejména formou rozvoje kulturních a vzdělávacích organizací.

V jednotlivých afrických koloniích evropské vlády postupně zavádí různé typy koloniální administrativy. Zatímco Francie, Belgie, Portugalsko a další koloniální země usilují o vybudování centralizované administrativy zcela pod dohledem koloniálních úředníků (tzv. přímá správa), přičemž pevnou součástí centralizace byly i různé formy násilné kulturní asimilace, pak Velká Británie projevuje více pružnosti, přejímá místní administrativu a zejména na nižší úrovni plně využívá struktur tradiční společnosti (tzv. nepřímá vláda). Řada významných afrických autorit (náčelníků kmenů, stařešinů atd.) se stává v britských koloniích členy nejrůznějších poradních výborů, které vytvářely určité zdání demokratičnosti britského koloniálního systému.

Po dokončení kolonizace afrického kontinentu začíná výraznější drancování bohatství afrických zemí, přičemž zájem kolonizátorů nesouvisí jen s vývozem nerostných a zemědělských surovin, ale hrubému vykořisťování jsou podrobeni i místní obyvatelé, kteří jsou nuceni prodávat své výrobky za nižší výkupní ceny a koloniální úředníci je nutí platit daně. Postupně klesá životní úroveň afrického obyvatelstva a Afričané si stále více uvědomují nerovnoprávné postavení ve své vlastní zemi. Nezřídka v řadě afrických zemí funguje skrytá

otrokářská práce, často zahalená termíny veřejné či nucené práce, zejména v tzv. portugalské Africe a Belgickém Kongu. Práce na velkoplantážích (kakao, podzemnice olejná, káva atd.) či dolech za velmi nízké mzdy byla často jedinou možností, jak si místní obyvatelstvo mohlo vydělat peníze na zaplacení daní.

K zostření koloniálního útlaku v Africe dochází zejména v období 1. světové války, kdy se africké země stávají důležitým producentem zemědělských produktů (bavlna, sisal, pšenice, kukuřice, olejnin, maso atd.) a vývozcem strategických nerostných surovin (železná a měděná ruda, fosfáty). Součástí evropských armád se stávají velmi početné kontingenty afrických vojáků. Ve francouzské armádě bojovalo téměř 0,5 milionu Afričanů, zejména z Alžírsko, Maroka a ze západní Afriky, v britské armádě působilo přibližně 300.000 vojáků černé pleti. Afričané se dále používali jako nosiči a odhaduje se, že několik milionů lidí v Egyptě a Jihoafrické unii bylo zařazeno do pracovních jednotek. Toto zostření útlaku vyvolalo několik významných, většinou však živelných povstání.

Na druhé straně návrat tisíce afrických vojenských vysloužilců, kteří prošli frontami 1. světové války, měl důležitý dopad na vznik a vývoj afrického národně osvobodeneckého boje. Vojenští veteráni se vraceli nejen s vojenskými zkušenostmi, ale řada z nich získala během války základní vzdělání, které po svém návratu pak předávali dalším a podíleli se na posilování afrického uvědomování, přičemž často později stáli v čele boje s koloniální mocí.

2. Období formování národního uvědomění afrických národů (1919-1945)

Porážka Německa v první světové válce přinesla důležité změny na africkém kontinentu. Během mírových jednání Velká Británie a Francie odmítla návrh USA, aby německé kolonie přešly pod mezinárodní správu. Místo toho byl přijat kompromis o tzv. mandátovém charakteru, kdy německé kolonie byly spravovány Francií, Velkou Británií, Belgií a Jihoafrickou unií, ale každý rok musely Spojené národy informovat o stavu svěřeného území. Německou východní Afriku (přibližně území dnešní Tanzanie) získala Velká Británie, území Rwanda a Burundi spadla pod správu Belgie, celou Jihozápadní Afriku (Namibie) získala Jihoafrická unie. Většina území Kamerunu a Toga připadla Francii, úzké území sousedící s Nigérií, respektive Zlatým pobřežím (Ghana) získala Velká Británie.

V meziválečném období pokračuje drancování afrických ložisek nerostných surovin, zvyšuje se vývoz zemědělských produktů a pokračuje se ve zneužívání levné africké práce. Koloniální velmocí začínají postupně přecházet k intenzivnímu zemědělskému hospodářství a v řadě afrických zemích zavádí tzv. monokulturní zemědělství. Administrativní řízení kolonií vyžaduje neustále více úředníků, na které jsou postupně vyškolováni i místní obyvatelé. Koloniální administrativy začínají budovat v koloniích síť základních a středních škol (5-10% gramotnosti), zakládají první nemocnice a ošetrovny, budují místní železnice a na některých místech zavádějí elektřinu. Tato modernizace však nesměruje ke zvyšování životní úrovně afrického obyvatelstva či k šíření civilizačních úloh, jak koloniální vlády propagandisticky popisovaly svou činnost na africkém kontinentu, ale měly podpořit kvalitu života zejména bílých obyvatel a přimět více evropského obyvatelstva k posílení bělošské minority v Africe.

V meziválečném období v Africe pokračuje rozklad tradičních společenských systémů a sociálních skupin s nimi spojených, které jsou jen pozvolna nahrazovány novými společenskými elitami. Postupně se v subsaharských zemích objevují nejrůznější vzdělávací, čtenářské, kulturní, sportovní a jiné organizace, které posilují v domorodém obyvatelstvu pocit národního uvědomění a připravují podmínky pro vznik národně osvobodeneckého hnutí.

Ve 20. letech se začíná nejdříve v americkém prostředí prosazovat ideologie panafricanismu (John Marcus Garvey, William DuBois), jehož hlavním politickým cílem bylo zrovnoprávnění černé rasy. S rozvojem drobného průmyslu a obchodu se na africkém kontinentu postupně formuje africká maloburžoazie (Zlaté pobřeží, Nigerie, Sierra Leone, Jihoafrická unie, Senegal, Keňa) a vznikají první moderní organizace, které usilují o posílení lidských práv Afričanů, práva na vzdělání, případně podílu na správě kolonií a koloniální administrativě.

V meziválečném období dochází v subsaharské Africe k několika významným povstáním v Angole, Keni, Francouzské rovníkové Africe, přičemž řada z nich měla náboženský charakter. Tyto povstání neměly prozatím žádnou šanci na úspěch a obvykle byly utopeny v krvi, často s pomocí zneprátených afrických kmenů.

Mnohem větší dopad na Afriku měla druhá světová válka, když africký kontinent (zejména severní, východní a západní Afrika) se stal důležitým světovým bojištěm. Britové se na počátku války dostali do problému v rohu Afriky, kde Italové okupovali britské Somálsko, nicméně tzv. Italská východní Afrika, která existovala pět let, byla definitivně zlikvidována v roce 1941, když Etiopie obnovila nezávislost a Eritrea a Somálsko se dostalo pod britskou správu. Většina francouzských kolonií se podrobila vichistické kapitulantské vládě a podporovala německé vojenské úsilí. Pouze francouzská Rovníková Afrika s hlavním městem Brazzaville (dnešní Republika Kongo) se stalo základnou jednotek Svobodné Francie. Během druhé světové války bojovalo v evropských armádách přes milion Afričanů, přičemž největší podíl Afričané zaujímali ve francouzské armádě pod vedením generála C. de Gaulla.

3. Období národně osvobozenického boje (1945-1960)

Ukončení druhé světové války je důležitým historickým mezníkem i pro rozvoj národněosvobozenického boje afrických národů. Řada Afričanů se v armádách zemí Dohody (francouzská, britská armáda) účastnila boje proti fašismu a po svém návratu domů se afričtí veteráni stávají jednou z hybných sil protikoloniálního boje.

Na rozdíl od první světové války se podařilo v OSN prosadit zásadu, že všechny kolonie poražené Itálie získají nezávislost. Libye vyhlásila nezávislost v roce 1951, Eritrea se stává federální součástí Etiopie a pouze italské Somálsko zůstalo pod správou původní administrativy až do roku 1960, kdy se spojilo s britským Somálskem a vyhlásilo v červenci 1960 nezávislost.

Z pohledu světového hospodářství se africký kontinent po 2. světové válce stává důležitým odbytištěm evropského a amerického zboží a důležitým vývozcem řady nerostných surovin (95% diamantů, kobaltu, zlata, fosfátů, chromu, mědi) a zemědělských produktů (64% kakaa, 80% palmového oleje, 65% sisalu, 22 % arašídů atd.). Nadnárodní monopoly dosahovaly v afrických zemích astronomických zisků, jen v severní Africe za období let 1947-1952 vydělaly přes 31 miliard USD.

Velký význam pro rozvoj afrického boje za nezávislost má rozpad asijské koloniální říše (v letech 1945-1955 získalo nezávislost 15 převážně asijských kolonií) a podpora boje afrického lidu ze strany pokrokových skupin koloniálních metropolí a zemí tzv. socialistického tábora včele se Sovětským svazem. Africké národněosvobozenické organizace nabývají síly a získávají masový charakter a jejich vedoucí představitelé se stávají důležitými partnery pro jednání s koloniálními vládami. Většina koloniálních velmocí (Velká Británie, Francie, Belgie, Španělsko) nastupuje politiku postupných ústupků a připravuje své kolonie na předání politické nezávislosti. Jako první země vyhlásila nezávislost britské Zlaté pobřeží (Ghana) v roce 1957, francouzské kolonie v roce 1958 získaly nejdříve autonomii, francouzská Guinea vyhlásila v roce 1958 nezávislost. V roce Afriky, 1960, získalo politickou nezávislost 17 afrických zemí, většinou bývalých francouzských kolonií, ale nezávislost vyhlásily i velké země jako Nigérie, Somálsko a Belgické Kongo.

Na straně druhé jiné koloniální velmoci, jako např. Portugalsko, volí cestu represe, na které národně osvobozenická hnutí reagují zahájením ozbrojeného boje. V čele národněosvobozenických hnutí stojí obvykle představitelé africké inteligence a formující se africké buržoazie, nicméně v koloniích, jejichž národněosvobozenické hnutí musely přejít k ozbrojenému boji, se posilují skupiny levicově orientovaných radikálů. V poválečném období se posilují myšlenky panafrické solidarity a objevují se první koncepce afrického socialismu (tzv. třetí africké cesty).

4. Období formování afrických nezávislých států a dokončení dekolonizace (1960-1990)

Jedním z nejvýznamnějších mezníků afrických dějin je bezesporu rok 1960, kdy většina afrických zemí získala politickou nezávislost. V letech 1956 – 1960 získalo nezávislost 24 především afrických kolonií. I když se rok 1960 se obvykle označuje v odborné literatuře za rok Afriky, proces dekolonizace pokračoval i v dalších letech. V období 1961 do konce roku 1963 získalo politickou nezávislost dalších osm afrických zemí a tento proces pokračoval vyhlášením nezávislosti Zambie a Malawi v roce 1964, Botswany v roce 1966, či Svazijska a Rovnické Guineje v roce 1968.

V polovině 70. let se rozpadá poslední koloniální portugalská říše (Guinea Bissau 1974, Angola, Mosambik, OZM a OSTPO 1975), čímž je dokončen hlavní proces dekolonizace. Po roce 1975 o nezávislost usiluje zejména Namíbie a africké národy v Rhodésii (1964) a Jihoafrické republice (1910), kde byly zavedeny rasistické režimy, a Djibuti. Posledně jmenovaná země dosahuje nezávislosti v roce 1977, po ní následuje Rhodésie/Zimbabwe v roce 1980 a rok 1990 je významný z pohledu získání nezávislosti Namíbie a vítězstvím národněosvobozenického boje v Jihoafrické republice. Výsledkem první africké secese vznikla v roce 1993 Eritrea, která se odtrhla od Etiopie. Z pohledu celého afrického kontinentu doposud na nezávislost čeká španělská Západní Sahara, kde hlavní tíhu boje za nezávislost nese osvobozenická fronta Polisario.

Většina afrických zemí po získání nezávislosti nastoupila cestu budování politického systému, který se označuje jako one-party state, kdy hlavní národněosvobozenická fronta či politická strana se prosadila jako jediná politická síla v zemi (např. Ghana, Guinea, Pobřeží slonoviny, Benin, Zambie, Tanzanie, Keňa, Angola, Guinea-Bissau, Mosambik, Niger, Senegal, Sierra Leone, Kamerun, Mali atd.). Velké množství afrických zemí procházela od 60. let různými obdobími politické nestability, které provázely velmi početné vojenské převraty. Rada již nezávislých zemí byla pod silným hospodářským vlivem svých předchozích koloniálních metropolí, které je začlenily do svých zájmových oblastí (britský Commonwealth, Francouzské společenství). Dodnes francouzské jednotky rychlého nasazení velmi často intervnují v krizových oblastech bývalých francouzských kolonií, ať již v Senegal, Středoafričské republice, Kongo- Brazzaville či v dalších zemích.

5. Období demokratizace africké společnosti (od roku 1990 do současnosti)

Dalším významným mezníkem v dějinách subsaharské Afriky se stává období přelomu 80. a 90. let minulého století, pro které je charakteristické zahájení procesu demokratizace ve většině afrických zemích.

Jednou z hlavních příčin, které odstartovaly tento proces, byl zejména rozpad socialistického tábora, kdy Sovětský svaz a jeho satelity si již z ekonomických důvodů nemohly dovolit pokračovat v podpoře režimů, jejichž politické elity často z taktických důvodů koketovaly s myšlenkami marxismu-leninismu, vědeckého socialismu či různými formami afrického socialismu.

Na počátku 90.let velké množství zemí subsaharské Afriky přechází od systému one-party state k politickým systémům s více politickými stranami. Tento proces můžeme dokumentovat např. v Mosambiku, Guineji Bissau, na Kapverdských ostrovech, v Pobřeží slonoviny, Beninu, Sierra-Leone, Guineji, na Ostrovech sv. Tomáše a Princově ostrově, Ghaně, Tanzanii, Etiopii a v dalších zemích. Ne vždy se podaří tendenci k demokracii udržet a v řadě zemí došlo na přelomu 20. a 21.století k dalším vojenským převratům, které na krátký čas zvrátily pokrokový vývoj (Sierra Leone, Guinea Bissau, Zimbabwe, Angola atd.). Nicméně tendence k demokratizaci se ukazuje jako dlouhodobá orientace a snad i jako jediné východisko překonání zaostalé africké společnosti.